

ÖZER YERSÜREN VE

EMEL YUVAYAPAN İLE

MONOKRİTİK

RÖPORTAJI:

“BUGÜN BİZİ

TÜRKİYE’DE BOĞAN

MESELELER!”*

Aydın Arı**

Meltem No. 11 Yaz/Summer 2022, 73-81, DOI 10.32325/iaad.2022.5

* Bu röportajda kullanılan görseller Monokritik arşivinden alınmıştır.
** Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, Editör/Meltem Journal of the Izmir Mediterranean Academy, Editor

Bize Monokritik’i anlatır mısınız?
Siz kimsiniz? Neler yaptınız?

73

Özer Yersüren

Yersüren: Monokritik, 2020’de İzmir Dayanışma Akademisi’ndeki (İDA) arkadaşlarla birlikte geliştirdiğimiz bir fikirdi. İlk görüşmelerimizde; geçmişte ve şimdi, toplumsal sorunlarla, ekolojik sorunlarla, haklarla ilgili çok fazla rapor, araştırma, veritabanı oluşturulduğunu ama bunların yeteri kadar alıcısına ulaşmadığını düşündük. Bunları bir biçimde kamuoyuna ulaştırmayı hedefledik. Böyle bir fikirle yola çıktık. Bu tür raporların geniş kitlelere erişmemesinin nedeni olarak saptadığımız hususlardan biri, bugün artık bilgi kaynağı olarak aktardığımız bu çıktıların, ürünlerin yine bugün yaygın, popüler olan yöntemlerle, medyularla, araçlarla ve mecralarda toplumla paylaşılmıyor olduğu gözlemi idi. Öte yandan, toplumun da bu raporlara ilgisinin yeterli olmadığı tespiti yapılabilir. Biz, uygun araçlarla bu kaynakları kitleye ulaştırmanın da gerekli olduğunu düşündük. Bu sorunu tarif edip ne yapabiliriz diye düşünmeye başladığımızda, ilk olarak daha küçük işler, podcast gibi yayınlar mı yapsak ya da doğrudan röportaj kayıtları yapıp bunları yayınlasak mı, görsel-işitsel yayınlar mı yapsak diye düşündük. Sonra bu fikir geliştikçe, üzerinde çalıştıkça bir konseptte dönüşmeye başladı. Bu konseptte, ilk aşamada yeterince yaygınlaşmamış, topluma yeterince ulaşmamış, toplumun çok az bir kesiminin haberdar olduğu ama önemli olduğunu düşündüğümüz bilgi

kaynaklarını ele almak, bu bilgiyi üretkenlerle birlikte çalışmak yer aldı. Önce sorunu kendimiz anlayacağız, ardından anladığımızı bir biçimde görsel-işitsel biçimlere dönüştürüp bu medyumların, araçların olanaklarından da faydalanıp olabildiğince çok insana ulaştırmaya çalışacağız dedik. Bir aracı pozisyonuna geçmeye çalışmayı hedefledik yani. Talip olduğumuz şey buydu. Matbu ya da sadece yazılı formatta olan bir bilgiyi görsel-işitsel formatlara dönüştürüp -ki buna kendi aramızda transformasyon da dedik- yani bir tür dönüştürücü işlevi, yaygınlaştırıcı işlevi görmeyi yapmak istediğimiz, böyle de başladık.

İlk etapta, formatı belirlemeye çalıştık. Bu amacımızı nasıl gerçekleştireceğimize, nasıl bu sonuca varacağımıza dair çok net bir fikrimiz ya da bir planımız yoktu. Açıkçası başlangıçta, başka insanlarla görüştük fikir aldık. Bizim böyle bir derdimiz var, nasıl yapabiliriz dedik. Danıştığımız pek çok insan oldu. Bazıları uzunca bir süre çok yakından ilgilendiler. Bir yandan da, bu işleri yapabilmek için gerekli becerilere, eğitime, donanıma sahip insanlarla temas kurduk zira bu araçları çok kullanan insanlar değildik. Bu araçları kullanan, bize mevcut fikirlerimizin ötesinde başka fikirler de veren “teknik ekip”de yer alacak insanlarla birlikte projenin başlamasından iki ay sonra 7 kişilik ekibimiz tamamlandı. O andan itibaren bazı konseptler, formatlar tasarlamaya başladık. İlk olarak, ne yapmak istediğimizi saptadık. Konu belirlemeye çalıştık. Belli bir tasarım üzerinde hemfikir olduktan sonra, onu nasıl uygulayacağımızı düşünmeye başladık. O tasarımın sonuçlarını görmek, nasıl uygulayabileceğimizi denemek istedik. Burada da önümüzde başka sorular vardı. Neyi ele alacağız? Yeni ya da ya-

kın geçmişte üretilmiş birçok bilgi kaynağından hangilerini seçeceğiz?

“Neyi ön plana çıkaracağız, yaygınlaştırılmasına katkıda bulunacağız diye düşündüğümüzde, buna öznel bir yanıt verdik: Bugün bizi Türkiye’de boğan şeyler neler?”

20 ay gibi kısıtlı bir zamanımız vardı ve her konu ile ilgili bir çalışma yapmamız mümkün olmayacaktı. Mevcut bilgi kaynağı kümesinden bir seçim yapmamız gerekiyordu. Bu çerçevede düşünürken “cezasızlık” mefhumu ön plana çıktı.

“Cezasızlık, hakların ihlal edilmesi durumunda, soruşturulmaması, failin bulunmaması, yargı önüne çıkarılmaması, cezalandırılmaması ve cezasının infazının sağlanmaması, kısacası insan hakları ihlallerinin sürekliliğine yol açan her şeydir.”¹

Bu doğrultuda hem kurum olarak takip ettiğimiz hem de bünyesinde çalışan arkadaşlarımızın ürettiği raporları bildiğimiz için Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın (TIHV) ve Hakikat Adalet Hafıza Merkezi’nin çalışmalarını ele alarak, iki rapor² üzerinden ilk videomuz olan “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık”ı yaptık.

Yuvayapan: İDA, KHK’lerle üniversitelerden ihraç edilmiş bariyer akademisyenlerinin kurduğu bir dernek. Başka üyeleri de var elbette. Üniversitede bilgi üretme olanağı kalmamış akademisyenlerin bilgi üretimini sürdürebilmesi için düşünülmüş, bir mecra olarak var edilmeye çalışılmış bir oluşum. Toplum yararına bilgi üretmek ve bunu paylaşmak temel amaç. Olanaklarımız kısıtlı. Özer’in de bahsettiği gibi halihazırda üretilmiş olan bilginin yayılmasına, dağıtılmasına,

1 Coşkun Üsterci vd., “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık,” Monokritik, 26 Temmuz 2021, söyleşi videosu, 14:44, <https://www.youtube.com/watch?v=4FPxBtB6n3Y>.

2 Öznur Sevdiren, *Türkiye’nin Cezasızlık Mevzuatı* (İstanbul: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, 2015), <https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2016/04/Turkiyenin-Cezasizlik-Mevzuati.pdf>; Hülya Üçpınar ve Aysun Koç, *Mevzuat ve Uygulamalar Işığında Cezasızlık Olgusu* (Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2011), <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/mevzuat-ve-uygulamalar-isiginda-cezasizlik-olgusu.pdf>.

Emel Yuvayapan

paylaşılmasına aracılık etmek gibi bir misyon üstlenebilir miyiz diye düşünerek bu projeyi hazırladık. Türkiye’de, Demokratik Kitle Örgütleri’nin (DKÖ), Sivil Toplum Örgütleri’nin (STÖ) yazdığı birçok rapor, bağımsız araştırmacıların yaptığı çok değerli çalışmalar var. Ama bu raporlar, çok az sayıda insana ulaşıyor. Doğrudan bizi ilgilendiren konularda bile çoğumuz aslında okuyabiliyoruz. Dolayısıyla, bunların nasıl daha fazla sayıda insana ulaşmasını sağlayabiliriz sorusu Monokritik’i motive eden fikirdi. İnsanların bugün yaygın olarak kullandığı YouTube, Instagram ve Twitter gibi sosyal medya araçlarını kullanarak, üretilmiş bilginin dolaşıma sokulması, yaygınlaşması bir yöntem olabilir mi diye düşündük. Toplumun geniş kesimlerini kesen bir sorun hakkında üretilmiş bir raporun, nasıl en özet olarak, en çarpıcı noktalarıyla çok sayıda insana aktarılabilirdi sorusuyla yola çıktık. Özer’in de bahsettiği gibi bugün Türkiye’de en can yakıcı sorunlardan olan cezasızlık ile başlayalım ve bu konudaki bir raporu görselleştirerek yola çıkalım diye düşündük. TİHV, Hafıza Merkezi, İnsan Hakları Derneği (İHD), Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) ve Özgürlük İçin Hukukçular Derneği’nden (ÖHD) temsilcilerle görüşerek ilk videomuzu çektik, “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık.”³

Videolara hazırlık süreci yani soruları oluşturmak, bilgiyi üreten uzmanlarla temas kurmak, YouTube izleyicisinin izleyebileceği ortalama bir

uzunlukta video çıkarabilmek yoğun bir çalışma gerektiriyor. Örneğin ilk videomuzda, yaklaşık 6,5 saatlik kaydımız vardı ve bunu 15 dakikalık bir videoya indirebilmek oldukça zaman aldı. Konuyu aktarılabilir formata dönüştürmemiz 3-4 ayımızı alıyordu. Fakat YouTube gibi ortamlarda izleyiciyi, takipçiyi kanalda tutmak için daha sık içerik yüklemek gerektiği yönünde bilgiler edindik. Böylece daha sık, daha hızlı, kısa sürede üretebileceğimiz videolar düşündük. Hashtag formatı ortaya çıktı.

Gündemdeki bir konu hakkında, konunun uzmanı ya da muhababını çağırarak, dernek binasında kısa soru ve çarpıcı yanıtlardan oluşan 6-7 dakikalık röportajlar şeklinde bir video formatı yapmaya başladık. 16 hashtag, 7 tane de video belgesel ya da video belge dediğimiz türde işimizi yaklaşık 20 ayda tamamladık.

Cezasızlık videosunun ardından bizi doğrudan ilgilendiren ve TİHV Akademi tarafından akademisyen ihraçları hakkında hazırlanmış raporu baz alarak “Sivil Ölüm: Akademisyen İhraçları”nı; ardından “Bizim Hafızamız: Bu Suça Ortak Olmayacağız” belgeselini hazırladık. Sonra, Boğaziçi Üniversitesi’ne kayyum rektör atanması ile başlayan direniş sürecini ele aldığımız “O Halde Üniversite: Barış İçin Akademisyenler’den Boğaziçi Direnişi’ne Üniversitenin Olağanüstü Hali” videomuzu yayınladık.

Asıl medyum ya da mecra olarak YouTube ve sosyal medyayı kullanıyorsunuz. Buralar büyük oranda “kolay tüketilebilir” içerikleri, ürünleri barındıran yerler değil mi? Neden, örneğin Vimeo gibi bir ortama koymadınız video işlerinizi? Ağır, hazmı zor formatlardan daha kolay tüketilebilir bir formata mı çeviriyorsunuz? İzleyici izlemeye başladıktan sonra kısa sürede vazgeçmesin mi istiyorsunuz?

Yersüren: Kolay tüketilebilir, aslında doğru bir tanımlama. Bu platformlar, kolay tüketim mecraları. Hep şu söylenir, ilk saniyelerde izleyiciyi tutmazsan yaptığın içerik izlenmiyor. Orada tutman

3 Üsterci vd., “Cezasızlık.”

demek, tabii ki tamamının izleneceği anlamına gelmiyor. Hâlâ hâkim olmadığımızı düşündüğüm, aslında pek de ilgilenmediğimiz arkada çalışan bir algoritma var. Video seyirciyle buluştuğunda, tekil seyircinin davranışları üzerinden o video-nun benzer profillere sahip başkalarının önüne çıkarılması, onların izlemesi, yani “etkileşim alması” ve işte böyle bir dağılıma sürüklenmesi gibi şeyleri belirleyen bir algoritma var. Bu konuda danıştığımız kişiler, bu bağlamda öneriler getirdiler, uyarılar yaptılar ama eninde sonunda bunların hepsi, kolay tüketilebilir hale gelmesi demek aslında. Bu iyi mi kötü mü bilmiyorum. Zaten son iki işimize (kent belgeselleri) gelinceye kadar iddiamız, yaptığımız işlerin kendisinin ayrıca bir bilgi kaynağı, bir derinliği olması değildi. Olabildiğince kompakt, takip edilebilir, anlaşılabilir ya da değilse bile bizim anlaşılabilir kılacağımız bilgileri derleyip, günümüzde YouTube dışındaki diğer sosyal medya araçlarında karşılaştığımız bilgiye ulaşma alışkanlıklarımıza tümüyle hitap eden işler çıkarmak niyetindeydik. Diğer türlüünü üzerinde çalıştığımız kaynak, rapor, araştırma, veritabanı, verikümesi yapıyor zaten. Biz tekrar o raporun ağırlığını hissettiren bir iş yerine, yaptığımız videodan yola çıkarak bir kişi bile orada konuşulan konunun kaynağı olan rapora giderse, röportaj yaptığımız insanların birini bile ya da onların bir çalışmasını bile araştırırsa, onunla belki temasa geçerse, bu yeterli diye düşündük. Bir diğer -yine alçak gönüllü- beklentimiz, ürettiğimiz bir videodaki konuların kendi içinde ya da yeni alanlar açarak bir tartışma yaratmasıydı.

“Zaten bu konuları tartışagelenler değil de bu konulardan haberdar olmayan ama haberdar olsa bile tartışmaya dahil olmayan yeni bir grup kişiyi tartışmaya sokması da bir kazanım olacaktı bizim açımızdan.”

Dolayısıyla üretmeye çalıştığımız mecraların dinamiklerine uygun içerikler üretmeye çalıştık 2022 başına kadar.

Toplum da bu yönde değişiyor herhalde? İnsanlar daha az basılı materyal okuyor, raporlar, uzun gazete haberleri, yazılar okunmuyor; sempozyumlar, kongreler, paneller yeterince katılım almıyor, az kişi tarafından izleniyor. YouTube’da da önemli konulara ilişkin canlı yayınlara az sayıda kişi katılıyor. Toplum da bu ağır işleri, entelektüel işleri takip etmekten vazgeçiyor herhalde? Hepimizde de benzer geri çekilmeleri gözlemliyorum. Bu sadece Y kuşağını, Z kuşağını suçlamak için kullanılan değil, tüm kuşaklar için ileri sürülen bir argüman sanırım. Siz ne dersiniz?

Yuwayapan: Kesinlikle o kültürün değiştiğini söyleyebiliriz. Neredeyse hemen her şey, bir akış haline dönmüş durumda. Farklı olguları, haberleri o kadar benzer biçimde algılıyoruz ki örneğin çocuk istismarı haberi ile komik bir video iletiyi alt alta görüyorsunuz. Bu bağlamda belki Marshall McLuhan’ın “araç mesajdır” sorunsalını yeniden hatırlamak gerekiyor. Yani kullandığımız araç mesajınızı biçimlendirir mi? Cezasızlık gibi önemli, ciddi bir konuyu YouTube gibi bir mecrada hakkıyla anlatabilir misiniz? Günde YouTube’da yayınlanan ve izlenen video sayısı inanılmaz. Bambaşka konularla karşı karşıya kalıyor insanlar ve zaten hızlı hazırlanmış videoları bile daha da hızlandırarak izlemek gibi bir alışkanlık baş gösterdi özellikle genç kuşaklarda.

Yersüren: Video izleme hızını 2-3 kat artırarak izliyorlar. İlk videolarda aldığımız eleştirilerden bir tanesi bu doğrultuda idi, çok hızlı bir kurgu yaptığımız yönünde eleştirildik. Ancak zaten yüksek tempoda çekilen videoları bir de hızlı ya da atlayarak izliyor insanlar.

Yuwayapan: Sosyal medyada yeni okuma kültürü üzerine genel şeyler söylenebilir ama kitle kültürü meselesinde yine de şu tartışmalı. Herkes, her ne olursa olsun, yine de tekil kullanıcıdır ve karşılaştıkları bir içerikten tam olarak nasıl et-

kilindiklerini anlayamayız. Özer'in söylediği gibi video üzerinden bir kişi bile Göç Araştırmaları Derneği'nin (GAR) Suriyeli kadın işçiler üzerine hazırladığı rapora gidiyorsa, bu konuda hiçbir şey bilmiyorsa ve gerçekten bir şeyler öğrenip bir empati kurmayı başarıyorsa bunu bir kazanım olarak görüyoruz.

“Dolayısıyla -evet haklı bir soru- YouTube gibi light diyebileceğimiz bir mecra bu önemli konuları aktarmanın doğru bir yolu mu? Bu amaçla çıkılabilecek doğru bir mecra mı? Bu, kolay kolay nihayete erdirilebilecek bir tartışma da değil ama şunu yadsıyamayız ki herkes YouTube izliyor.”

Yersüren: Bir YouTube izleyicisiyim. Şunu da fark ediyorum, bu entelektüel diye kategorileştirebileceğimiz konulara da ilginin çok arttığını düşünüyorum. Kimse tuğla gibi tarih, teori kitaplarını okumak istemiyor ama bir tarihinin YouTube kanalında kolay tüketilebilir bir şekilde o kalın kitaplarda anlattığı konuyu dinlemek daha işimize geliyor. Aslında bu bir tür eğlence. Entelektüel bir faaliyet yapmıyorsun aslında, kendi aramızdaki tabiriyle şov.

YouTube'un alternatifi değil ama Spotify, SoundCloud gibi, daha sıkıştırılmış, yoğunlaştırılmış içerikler olan, sadece işitsel olan mecraları başlangıçta düşünmüştünüzdür. Bunlar da oldukça yaygın ve üretimi belki daha kolay. Neden kolayca kaçmadınız?

Yersüren: İnternet kullanım alışkanlıkları hakkında veriler her yıl düzenli olarak derlenip açıklanıyor. Hem global ölçekte hem de yerel ölçekte, ülkeler bazında ölçülen kullanım alışkanlıkları verilerine⁴ baktığımızda, podcast yeni trend değil. 2020'de yükselişe geçti ama hâlâ çok küçük bir

alanı kapsıyor. Kullanım istatistiklerine baktığımızda, YouTube gerçekten internet kullanımının çok büyük bir kısmını kapsıyor. Sadece Türkiye'ye özgü değil tüm dünya YouTube izliyor.

Yuvayapan: 2021'de ilk videomuz “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık” ne kadar izlendi, videoyu izleyenler ne kadar videoda kaldılar kısmı ayrı bir veri ama o video orada kalacak. Yıllar sonra da izlemeye devam edebilir insanlar, yıllar içinde de izleme sayıları artacak. TİHV'nin ya da Hafıza Merkezi'nin raporundan daha kolay ulaşabilirler videoya, oradan da raporlara gidebilirler. Videoların altında raporların künyeleri, hazırlayanlar, bağlantılar var. Zaten videolar genellikle bu raporları hazırlayan insanlarla yapılan görüşmelere dayanıyor, kurumlar belirtiliyor. Dolayısıyla bunun uzun soluklu bir işlevi olabileceğini de düşünmek gerekiyor.

Neler ürettiniz?

Yuvayapan: Video belgesellerde, “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık” ardından TİHV Akademi'den arkadaşlarımızın hazırladığı, ihraç edilen akademisyenlerin yaşadıkları ve ihraç sürecinin anlatıldığı *Akademisyen İhraçları-Hak İhlalleri, Kayıplar ve Güçlenme Süreçleri* raporunu videolaştırdık. Sonra rapor olmasa da bir tür veritabanı, kronoloji olan *Barış İçin Akademisyenler Vakasının Kısa Tarih'i*ni video-belge yaptık. Ardından, son 20-25 yılda üniversitede yaşanan tahribatı, *Üniversitenin Olağanüstü Hali: Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme*'de, Boğaziçi Üniversitesi'ne de seçilmemiş rektör atanınca başlayan süreç üzerinden ele aldık. Ardından, GAR'nin Suriyeli kadınlar üzerine yaptığı *Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri* başlıklı raporu videolaştırdık.

Bu uzun aralıklı videolarla beraber, takipçilerin ilgisini diri tutmak üzere, daha sık ürettiğimiz kısa bir format olan hashtagleri çalıştık. Yine aslında

4 “We Are Social 2022 Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri,” Sosyal Medya Ajansı-Recro Digital Marketing, İstanbul, Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022, <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>.

sosyal medya kullanımlarından yola çıktık ve o hafta sosyal medyada yoğun olarak tartışılan konuları, konunun uzmanı ya da muhatabı ile konuşarak, kompakt, olayın özüne dair sorular hazırlayarak 6-7 dakikalık videolar oluşturduk. Kadın cinayetleri, asgari ücret, işçi grevleri, hayvan hakları, sanatçılara ve doktorlara yönelik saldırılar gibi, geçtiğimiz bir yılı düşünürseniz akla gelebilecek gündem olan her konu hakkında ya bir doktorla ya bir hayvan hakları aktivisti ile ya bir avukatla ya da 8 Mart'ta olduğu gibi farklı dillerden 8 Mart'ın kendileri için ne ifade ettiğini anlatan kadınlarla yaptığımız kısa videolar şeklinde bir format kurguladık ve her hafta bir video yayınladık.

Sonra başka bir aşamaya geçtik. Yine İDA bünyesinde yürütülen bir proje olan İzmir Kent Hakkı Merkezi (İKHM) ile birlikte İzmir'de kent suçları, kente müdahaleler ve bunlara karşı kentsel mücadeleler üzerine birlikte video üretme kararı aldık. İKHM'nin ürettiği bazı çalışmalar vardı. Çeşitli uzmanlarla söyleşiler yanında bir mahallede saha çalışması ve kent hakkı ekseninde çalışmalar yaptılar. Dernek bünyesinde bilgi üreten bir kurumun da varlığına yaslanabiliriz ve orada üretilen bilgiyi kamuoyuyla paylaşabiliriz diye düşünerek onların da gündeminde olan bir konuyu tercih ettik.

Yersüren: 2022 başında, yaptığımız işleri değiştirmeye karar verdik. Uzun aralıklarla paylaşım yapan bir kanal olduğumuz için arada ürettiğimiz hashtagleri sonlandırmaya karar verdik. Bir diğer değiştirdiğimiz yaklaşım da doğrudan raporlar üzerinden değil, İKHM ile birlikte İzmir'de kentsel meselelerle ilgili içerikler üretmek oldu. Yaşadığımız kentin sorunlarını ele alalım, bilgisini üretilim kararı aldık. Böylece raporlara yaslanan işler üretmektense, doğrudan kamusal alanla, kentsel bir mekânla ilgili bir hikâye anlatmak istedik. Burasıyla ilgili kimler ne çalışmış, hikâyesini kim biliyordur, kimlere danışabiliriz diye araştırarak süreci değiştirdik. Bundan önce raporları bulup onları hazırlayan insanlarla temasa geçiyorduk. Şimdi önce mekânla, sorunun

kendisiyle doğrudan ilgilenmeye başladık. Yaklaşımımız, iş yapma tarzımız değişti. Son iki belgeselde şu rapordan esinlenerek yapıldı diyebileceğimiz bir durum yok. O konu hakkında muhatablar, uzmanlar, aktörler, varsa orasıyla ilgili çalışmalara dayandık doğrudan. Yine de bu yaklaşımda bile, "Basmane Çukuru" belgeselimizde Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Hüseyin Erkan'ın doktora çalışması bize rehberlik etti diyebiliriz. "Talan İzmir: Çeşme Projesi" belgeselinde de mahkemenin atadığı bilirkişi raporu. Sonuçta, bir raporu nasıl bir video içeriğine çeviririz yaklaşımından, bir meseleyi nasıl anlatabileceğimizi araştırıp, bir içeriğe çevirelim yaklaşımına döndük.

Yuvayapan: İlk olarak, çok tipik bir kent suçu olması, 40-45 yıllık bir hikâye olması, çözülemeyen bir sorun olması, İzmir'in tam da orta yerinde olması, herkesi ziyadesiyle ilgilendiren bir konu olması, ayrıca Gökhan hocanın doktora tezinin bu konu üzerine olması ve uzun yıllardır üzerinde çalışıyor olması nedeniyle Basmane Çukuru'na baktık. Hoca ile uzun görüşmeler yaptık. Sonra konunun muhatabı olduğunu düşündüğümüz TMMOB Şehir Plancılar Odası İzmir Şebesi'nden, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Tunç Soyer ve konunun sermaye ayağından bir muhatabı olan Kemal Zorlu ile buluşarak, onların perspektifinden konuyu dinledik. Bizim için "Basmane Çukuru" belgeselinde temel konu, bir kamu mülkünün satılması, özel mülk haline getirilmesi, sonra bunun bir türlü çözülemeyerek, gerçekten bir kamu zararı oluşturarak geri alınmaya çalışılması ya da herhangi bir adım atılmaması, yani bir türlü uzlaşılabilmesi idi. Kamunun uğradığı büyük zararı ele almaya çalıştık.

"Basmane Çukuru" videosundan sonra kent belgesellerinin ikincisini planladık. İzmir'in kentsel sorunlarına dair bir döküm çıkardık, bunları takip eden gazetecilerle, aktivistlerle, uzmanlarla görüştük. Aliağa'dan Efemçukuru'na, Gazie-mir'deki nükleer atık bölgesinden Bornova'daki çimento fabrikalarının yarattığı soruna, kent siluetini bozan gökdelenlerden AVM garabetlerine kadar pek çok konu hakkında düşündük. Çeşme

Projesi, İzmir'in oldukça gündeminde olan ama henüz hayata geçmemiş bir projeydi. Bir karar vermemiz gerekiyordu. Henüz gerçekleşmemiş bir kentsel olgu hakkında nasıl malzeme toplarız diye düşündük. Diğer kent sorunlarından farklı olarak, henüz etkileri ortaya çıkmamış olanı anlatmanın, video belgesel yapmanın bazı handikapları olduğunun farkındaydık. Elimizde TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu'nun hazırladığı bir raporla projenin yürütmesinin durdurulması ve iptali talebiyle açılmış dava sürecinde mahkemenin görevlendirdiği bilirkişi heyeti tarafından hazırlanmış bir rapor vardı. Özellikle yaslandığımız iki rapor ve konuyu takip eden uzmanlar vardı. Videoyu çekmeye başlarken bitmiş bir süreci, orada yaşanan sorunları anlatmaktansa henüz gerçekleşmemiş bir projenin yapılmasına da bir katkı sağlayabilir bu video diye düşündük. Çalışmaya başladıktan sonra gördük ki İzmir'de yaşamasına, Çeşme Projesini ismen duymasına rağmen ne olduğuna dair hiçbir fikri olmayan çok sayıda insan var. Çeşme Projesi İzmir'in "Kanal İstanbul"u olarak anılan bir proje. İlk versiyonunda projede kanal açma kısmı da olduğu için böyle bir isimlendirme yapılmış ama daha sonra yaratacağı büyük ekolojik ve kentsel etkiler bakımından da gerçek benzerlikler taşıdığı için İzmir'in "Kanal İstanbul"u olarak adlandırılması yanlış olmamış. İzmir kentine etkileri çok büyük olacak bir proje olduğu için hem projenin bilinmesinde hem de toplulukların projeye karşı çıkmasında işlevi olabileceğini düşünerek Çeşme Projesinde karar kıldık. Davayı açan avukatlardan Ömer Erilat, Şehir ve Bölge Planlama emekli öğretim üyesi ve uzun yıllardır Alaçatı'da kuş gözlemciliği yapan Prof. Dr. Sezai Göksu, kent üzerine çalışan bağımsız araştırmacı ve İstanbul Kent Savunması ve Kuzey Ormanları Savunması üyesi Cihan Uzunçarşılı Baysal, bölgedeki ekolojik etkileri, bitki örtüsünde yaşanacak değişiklikleri değerlendiren Ömer Erduran, Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Zafer Mutluer ile bir araya gelerek Çeşme Projesinin ne olduğu, nasıl etkiler yaratacağı hakkında röportajlar gerçekleştirdik.

Özellikle AKP döneminde çok fazla duyduğumuz mega projeler, çılgın projelerin ne anlama geldiği, neden bu kadar çok mega proje üretildiği gibi soruları yönelttik. Nelere itiraz ettiklerini, ne tür bir tahribat öngördüklerini sorarak "Talan İzmir: Çeşme Projesi" belgeselini hazırladık. 6 Eylül 2022'de yayınladık. 16. Karaburun Bilim Kongresi'nde gösterimi oldu, büyük bir ilgi ile karşılandı.

Yersüren: Kentle ilgili belgesellerin önceki işlerimizden şöyle bir farkı var. Bunlarda biz bir bilgi üretiyoruz aslında. Yayınlanmış bir raporu, araştırmayı resmetmeye çalışmaktan ziyade -yeni bir bilgi keşfetmiyoruz belki ama- sorunu göstermek üzere bir kompozisyon oluşturuyoruz. Olan biteni aktarmaktan da ibaret olsa, kendi başına ayrıca bir belge niteliği taşıyabilecek işler oldu.

Çeşme Projesi belgeselini izleyenler şöyle mi düşünecek: Hükümetin de desteği ile büyük sermaye gruplarının projesi ve İzmir metropolüne vaat edilen abartılmış katkılardan daha büyük bir zararı olacak. Ortaya çıkan tablo bu mu? O nedente İzmir'de yaşayanlar, hemşehriler, yerel yönetimler, siyasi partiler, DKÖ'ler bu projeye karşı çıkmakta haklılar ve ortaya çıkacak vahim tabloya itiraz ediyorlar. Projenin iptali için açılan davada da yürütmeyi durdurma istemi reddedildi, dolayısıyla proje şu an kâğıt üstünde de olsa ilerleyen bir proje. Merkezi Hükümet yerelin sesini dinlemeden bildiğini okumaya devam mı ediyor?

Yu vayan: Sonuçları bakımından çok büyük etkileri olacak bir proje. Belgeseli hazırlamaya başlamadan önce, biz de bu kadar vahim olduğunu bilmiyorduk. Neredeyse Konak ilçesi büyüklüğünde, %97'si kamu mülkü olan bir alanın özelleştirilerek, bir grup turizmciye kullanım hakkını teslim eden bir proje. Çok az betonlaşma olacağı öne sürülüyor ancak uzmanları dinlediğimizde asla bunun burada kalmayacağını anlıyoruz. O bölgenin ekolojik olarak çok değerli ve korunması gereken bir bölge olduğunu, dolayısıyla oraya yapılacak en ufak bir müdahalenin bütün

ekosistemi bozacağını ve geri dönülemez bir tahribata yol açacağını anlattı uzmanlar.

Belgeseli hazırlarken, önümüzde çok sayıda konu başlığı vardı. Kamu mülkü arazinin özel mülke dönüşmesi, ekolojik tahribat, su kaynaklarının kıtlığı, fokların yaşam alanları, kuşların yuvalarından kovulacak olması, turizm algılayışının dönüşmesi gibi. Bu başlıkların hepsini nasıl dağıtmadan aktarabiliriz sorusu etrafında çok uğraştık. Belgesel, üç epizottan oluşuyor. “Tabula Rasa” başlığını verdiğimiz ilki, mega projeleri, neoliberalizmin ve mevcut hükümet politikalarının doğaya yaklaşımını, inşaata dayalı ekonomiyi ele alıyor. “Tahribat” başlıklı ikinci epizotta, Çeşme Projesinin ne olduğu ve ne anlama geldiği, neler yaşanacağı anlatılıyor. Başından beri bizi en fazla ilgilendiren meselelerden biri olan, artık Çeşme Yarımadası’na sıradan insanların ve yaşayan diğer canlıların giremeyecek olmasını yani oradan kovulma ve sürgün edilmeyi anlatan son epizotun başlığı da “Sürgün.”

“Bu gerçekten en önemli motivasyonlarımızdan birisiydi ve belgeseli izleyen kişiler açısından da bu yapılmamalı dediyeceğini düşündüğümüz başlıklardan bir tanesiydi.”

O bölgenin bütünüyle büyük ölçüde dönüşecek, asla herhangi bir İzmirlinin artık Çeşme Yarımadası’na gidemeyecek ve orada yaşayan canlıların da orayı terk edecek olması, bizim için çok kritikti, belgeselde de bunu ön plana çıkartmaya çalıştık. Bu belgeselimize bir de animasyon hikâyesi ekledik. Senaryosunu hazırladık ve animasyonu bir arkadaşımız uyguladı. Bir sürgün edilme hikâyesi. Göç yolu üzerinde bulunan Çeşme’ye gelen Uzunbacak kuşunun, önceden olduğu gibi

orada yaşayamayacağını düşünmesi, ayrılmak zorunda kalmasını anlatan bir hikâye. Yine de bu biraz umutsuz bir final olacağı, proje henüz başlamadığı ve gerçekleşmeme umudu da olduğu için animasyonun sonuna, projenin durduğu, inşaat aletlerinin otlara büründüğü ve kuşların geri geldiği bir final tasarladık.

Türkiye’de buna benzer 20 civarında turizm projesi var. Bunların önüne engeller çıktığında yasal değişikliklerle aşılmaya çalışılıyor, örneğin sit dereceleri düşürülüyor. Çeşme Projesi aslında daha sonraki projelerin bir tür öncülü diyebilir miyiz?

Yuvayapan: Birinci derece doğal sit alanlarının nitelikli koruma alanlarına dönüştürülmesi meselesi de, bir dava konusu aslında. Aktivistler ve avukatlar, bunun Çeşme Projesi nedeniyle alınmış bir karar olduğunu söylüyor. Dolayısıyla, projenin önünde herhangi yasal bir engel varsa önce bunun ortadan kaldırıldığı, mega projelere eşlik eden bir süreç yürütülmeye çalışıldığı görülüyor. Yeni bir şey değil ama bu sefer ölçek büyük. Birinci derece doğal sit alanı diye bir şey yok artık. Bir arkadaş belgeseli izlediğinde, “Bu Antalya Belek hikâyesi” demişti. Belek’te, tüm bir bölgeyi parça parça turizm alanı haline getirmişlerdi.

Memnun kaldınız mı ürettiğiniz işlerden?

Yersüren: Bir devam projesi yaparsak büyük ihtimalle “Talan İzmir: Çeşme Projesi”nin estetik tarzı üzerine koymak istediğimiz bir gelişim çizgisi tutturduğumuzu düşünüyoruz. Bir öğrenme sürecimiz oldu.

“Bu platformların işleyişini öğrenmemiz zaman aldı, hâlâ da öğrenme sürecinde olduğumuzu düşünüyorum. Alışlageldik bir YouTube kanalı değiliz, olmadık, olamadık ama olmayı da çok arzulamadık.”

Hedef kitlenize eriştiniz mi bu anlamda?

Yersüren: Yeni başlayan bir ekip olarak, belirli bir kitleye ulaştığımızı düşünüyoruz. Özellikle

“Talan İzmir: Çeşme Projesi”nde tanıtımı daha iyi yaptık, dolayısıyla duyulmuş olmaktan kaynaklanan izlenme oranları ve etkileşim aldık. Üzerinden 1 aydan fazla süre geçti ve hâlâ sosyal medyada paylaşıldığını görüyoruz. Bizden bağımsız olarak izleniyor, yeni yorumlar düşüyor önümüze. Bir kısmı küfür olsa da, hiç olmazsa bir rezonans olduğunu düşünerek seviniyoruz, reaksiyon görmesi bizi memnun ediyor.

Çeşme Projesi sürececek gibi görünüyor. Hükümet ve sermaye grupları vazgeçmeyecek gibiler, dolayısıyla bu video dolaşımında kalmaya devam edecek, izlenecektir. Proje dönemi, bir buçuk yıl bizim için en azından bir deneyim oldu. Bugün tekrar bir şeye başlasak, bu deneyimde biraz da el yordamıyla keşfettiğimiz şeylerin büyük kısmını biliyor olarak daha efektif, daha iyi organize bir durumda olacağız.

Yuvayapan: Bu deneyime projenin başında sahip olsaydık, elbette daha fazla video çekmiş olurduk. Bir videoyu tamamlamamız, oldukça uzun sürdü. Bir de benzer işleri yapanlar, büyük ekiplerle, büyük projelerle, büyük bütçelerle çalışıyorlar. Araştırma ekibi ayrı, teknik ekip ayrı, sosyal medya ekibi ayrı. Biz, aynı anda birçok işi birlikte yapıyoruz.

Eleştiri aldınız mı?

Yersüren: Video belgesellerimizde ele alınan toplumsal meselelerde, mücadele edenlere ve mücadele süreçlerine yeterince yer vermediğimiz için eleştiri aldık. Ele aldığımız konuları, muhalif bir pencereden uzmanlar ile konuştuk hep. Tüm işlerimizde bu anlamda hep mücadeleye yer verdik aslında.

“Biz de şunu söyledik: Ele aldığımız konuları, İzmirli, hemşehriler yeterince bilmiyorlar ki. Önce bunu anlatmak gerekiyor mu? Biz bu görevi üstlendik.”

Alçakgönüllü bir biçimde eleştirileri dinledik, değer verdik. Kendimizi bu mücadelelerin karşı çıktığı, direnç gösterdiği toplumsal sorunların duyurulması ile görevli addediyoruz. Geniş kitlelerin, bu konuları yeterince ve tüm boyutları ile bilmediğini, bilgi kaynaklarına doğru yollardan erişemediklerini tespit ederek harekete geçtik. Hatta ele aldığımız kentsel sorunları tüm boyutları ile bilmeden işe giriştik ve bunları ele almaya karar verdik.

Devamında ne yapacaksınız?

Yersüren: Net değil ama benzer içerikler üretmeyi konuşuyoruz. Zira bu kentsel, toplumsal sorunlar var olmaya ve bunlar hakkındaki raporlar üretilmeye devam edecektir.

Kaynakça

Sevdiren, Öznur. *Türkiye'nin Cezasızlık Mevzuatı*. İstanbul: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, 2015. <https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2016/04/Turkiyenin-Cezasizlik-Mevzuati.pdf>.

Sosyal Medya Ajansı-Recro Digital Marketing, İstanbul. “We Are Social 2022 Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri.” Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022. <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>.

Üçpınar, Hülya, ve Aysun Koç. *Mevzuat ve Uygulamalar Işığında Cezasızlık Olgusu*. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2011. <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/mevzuat-ve-uygulamalar-isinginda-cezasizlik-olgusu.pdf>.

Üsterci, Coşkun, Emel Ataktürk Sevimli, Öztürk Türkoğan, Nergiz Tuba Aslan, ve Aysun Akşehirlioğlu. “Ayrıcalıklı Suçlar: Cezasızlık.” *Monokritik*, 26 Temmuz 2021. Söyleşi videosu, 14:44. <https://www.youtube.com/watch?v=4FPxBtB6n3Y>.